

DE GENTSE FABRIEK VAN VUUR- VASTE STEENPRODUKTEN AAN DE GROENDREEF BESTAAT 140 JAAR !

GUIDO DESEYN

Langsheen de Groendreef staat een uniek ambachtelijk kleiverwerkend bedrijf met werkplaatsen, droogloodsen en steenovens, dat door een wonderde samenloop van omstandigheden zichzelf heeft overleefd.

Een beschermingsprocedure om deze zeldzaam intact gebleven getuige van een verloren gegaan produktieproces voor het nageslacht als monument te behouden, is ingeleid bij de Vlaamse gemeenschap.

Vanaf 1856 staat hij eveneens vermeld onder de *Ovensteenkoopmans (fabrique de briques réfractaires)*, met de specialiteit van *draineerbuizen* (keramieke grès-buizen?). Als vuurvaste steenproducent bleef hij daarnaast tot 1860 zijn touwslagerij in stand houden.

Uit de bij de aanvraag gevoegde bouwtekening voor zijn bedrijf, een dwarsdoorsnede van een loods, blijkt dat dit gebouw aan één zijde op de afsluitmuur langsheen de Groendreef ruste, met de smalzijde van ongeveer tien meter breedte. De diepte is niet aangegeven vermits enkel de toestand langsheen de rooilijn aan een bouwvergunning was onderworpen. Dit stemt overeen met de huidige toestand van één der bestaande langwerpige loodsen loodrecht op de Groendreef. Op 5 april 1854 reeds richtte dezelfde Keller, toen wonende in de Casinostraat, een aanvraag tot het College van Burgemeester en Schepenen voor de oprichting (of omvorming?) van zijn bedrijf tot een fabriek voor de aanmaak van retorten, een *fabrique de cornues*. Afgaande op de bouwaanvraag wordt hier de zuidoostelijke fabriekshal van de beide nog bestaande gevels met de drie typische boogvormige blindnissen aan de Groendreef opgetrokken. Retorten zijn cilindervormige elementen, gebruikt in de lichtgasindustrie, doorgaans in vuurvaste steen vervaardigd (2). Deze werden in de retortenovens van de gasfabrieken gevuld met kolen voor de 'distillatie' ervan. Aldus kwam lichtgas vrij en bleven cokes

Toen enkele jaren terug het ijzeren dakgebinte boven de vier ovens het begaf (een deel daarvan is nog op de foto te zien), werden de resten van de schoorstenen én de ovens blootgesteld aan weer en wind

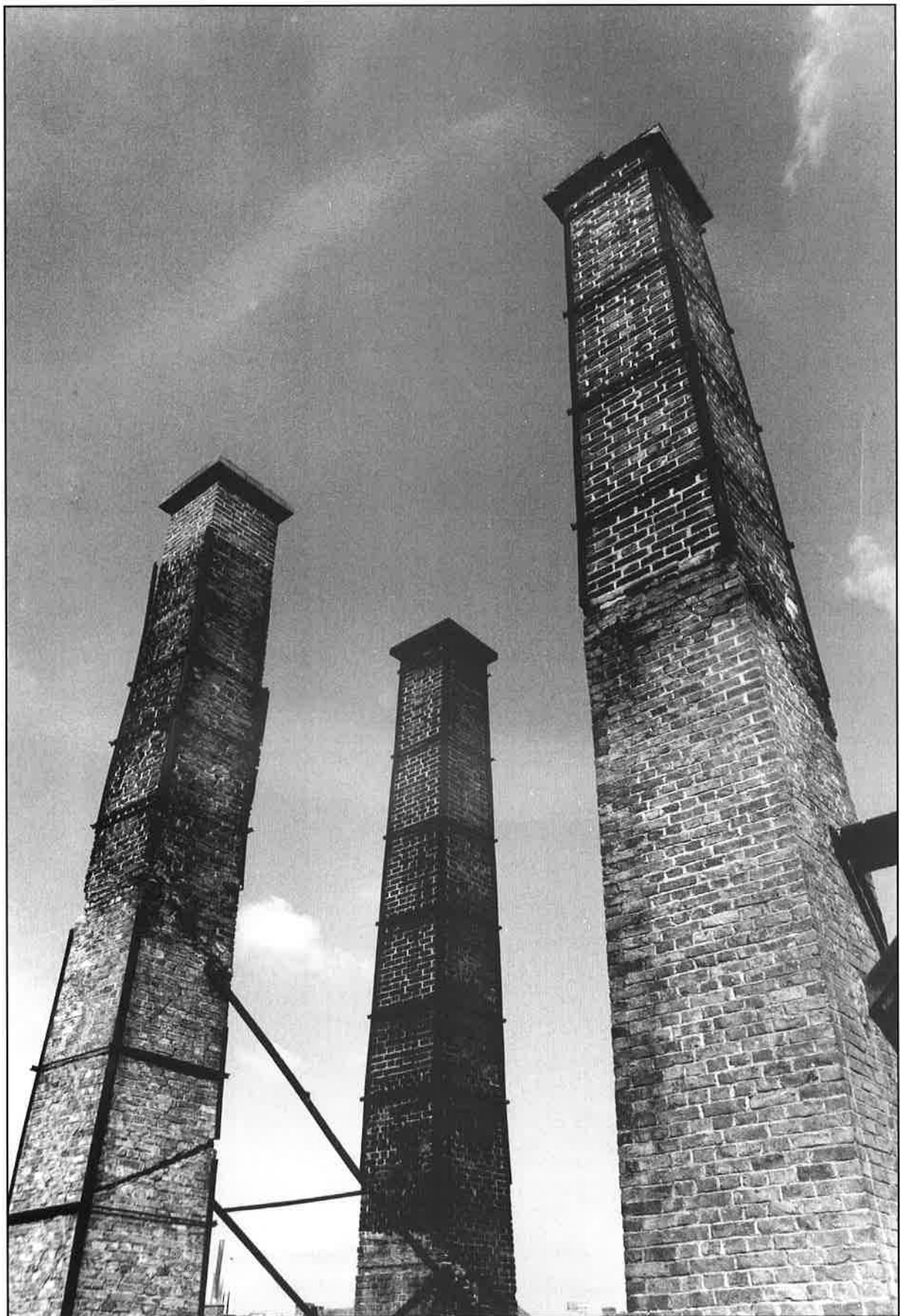
(foto Josiane Kisteman, MIAT Gent)

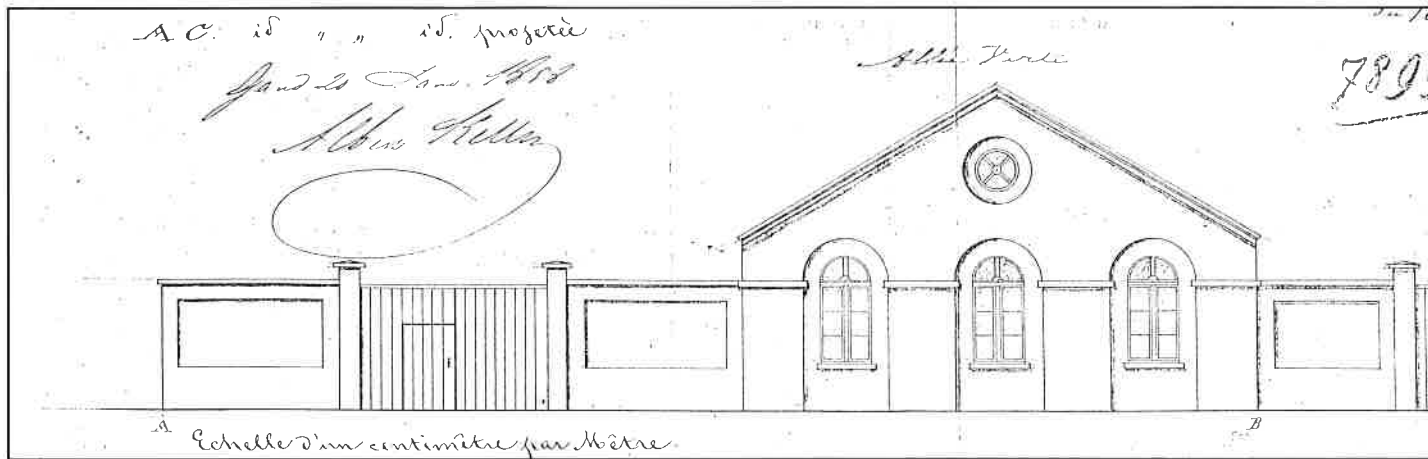
DE OORSPRONG

Op 11 maart 1852 diende een zekere *Albert Keller* (1) bij het stadsbestuur van Gent een aanvraag in voor het bouwen van een loods op het terrein van zijn touwslagerij of *corderie* langsheen de Groendreef, toen nog een trekweg van de Brugse Vaart.

Albert Keller staat in de Wegwijzer anno 1854 vermeld als *'zeeldraeyer die touwen maekt in ijzerdraed'*. In 1854 nog wonende op het adres Hooiaard 17, verhuist hij twee jaar later naar de Coupure 55. Zijn bedrijf was echter gevestigd *'in de Groendreef buiten de Brugse Poort'*. Volgens de Wegwijzer was hij blijkbaar de enige binnen Gent (in Oost-Vlaanderen?) die ijzeren 'scheepkabels' vervaardigde, gezien de expliciete vermelding ervan.

'CORNUES AVEC CHAMOTTE'

als restprodukt over die dan bijvoorbeeld in de smidsen en ijzergieterijen konden worden gebruikt. Het industriële Gent telde toen 3 stedelijke gasfabrieken, naast talrijke installaties binnen bedrijven, met vele tientallen stoomketels en ovens in werking. Daarnaast werden werkplaatsen, scholen, ziekenhuizen e.d.m. met grote vaste brandstofkachels verwarmd. Deze vereisten allemaal vuurvaste bekledingen, met grote regelmaat te vernieuwen. Op deze wijze kon het bedrijf aan de Groendreef een vast en uitgebreid cliënteel opbouwen.

In januari 1858 liet *Albert Keller* aan de zijde van de Groendreef een afsluitmuur naast zijn fabriek bouwen. Uit zijn bouwaanvraag is op te maken dat er toen reeds, naast retorten, diverse vuurvaste produkten werden aangeboden (*produits réfractaires*).

DE OPVOLGERS

Tussen 1858 en 1865 (1863 volgens de *Wegwijzer*) nam *Jan Sugg en C^o* het bedrijf *Produits Réfractaires et Céramiques* over. Begin augustus 1865 liet deze firma de tweede identieke hal, parallel aan deze uit 1854 die volgens kadastragegevens toen reeds voor 2/3 aanwezig was, aan de straatzijde afwerken. Het bedrijf verwierf toen het uitzicht dat tot op heden intact bleef. *Sugg en C^o* liet nog in dezelfde maand de fabriek ommuren, waarbij tevens aan de west-

zijde de rooilijn langs de Abrikoosstraat werd vastgelegd.

Uit een bezwaarschrift blijkt dat *Sugg en C^o* daarbij op het maximaal behoud van zijn eigendom staat, vermits men vermeldde: "*La fabrication de notre article exige beaucoup de terrain...*". Aan de zijde van de Abrikoosstraat zou het bedrijf rond 1870 in belangrijke mate uitbreiden, waarvan de (nu gedichte) boogvormige doorgangen in de langmuur van de NW-hal nog getuigen. Zijn voornaamste concurrent was toen *J. Van Aken*, directeur van de gasfabriek en de *Continental Cornuefabriek* (cfr. *Wegwijzer van Gent*).

De nog bestaande ovens, vier stuks gegroepeerd in één gebouw, zijn intact en moeten dateren uit de periode 1854-1865, naar alle waarschijnlijkheid opgetrokken in twee fasen. Ze behoren dus tot de

oudste in hun soort, bewaard gebleven in Vlaanderen.

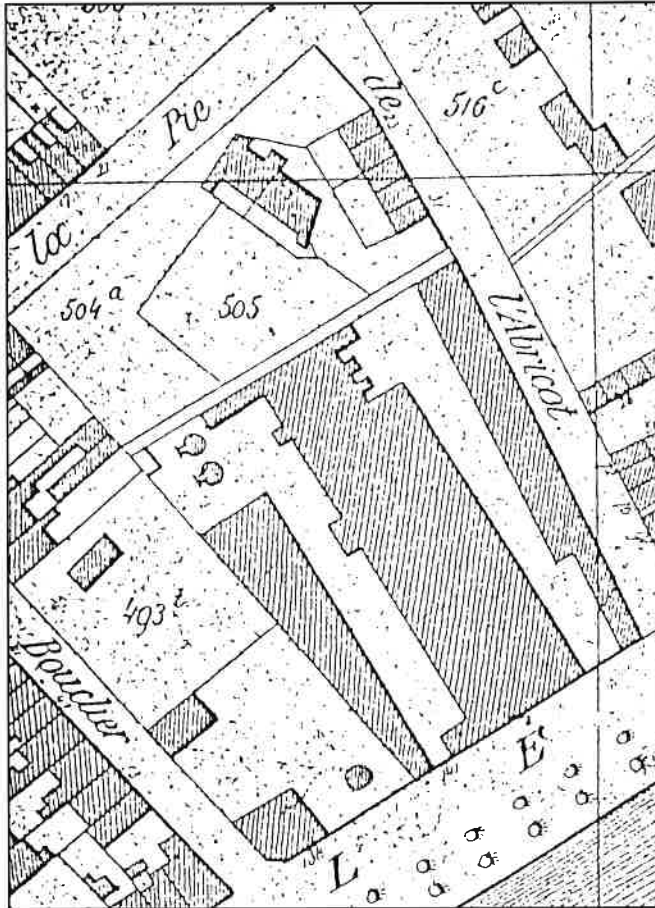
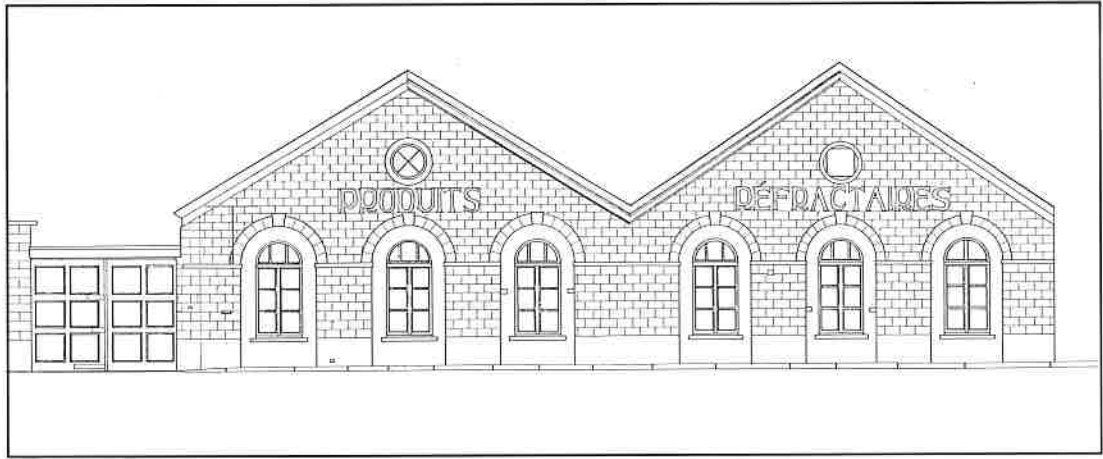
Ook het gebouw op het aanpalend perceel ten ZO maakte oorspronkelijk deel van het bedrijf, afgaande op het stadsplan van Gent van *Gevaert & Van Impe* anno 1878.

Deze loods is afgedekt met hetzelfde type reducerend gebakken vleugelpan als deze nog gedeeltelijk aan te treffen bij de centrale hallen.

Op hetzelfde stadsplan en op de kadastrale mutaties staan trouwens achter dit gebouw nog twee, heden verdwenen, vrijstaande ovens afgebeeld van eenzelfde omvang en type als deze die bewaard bleven (3).

Aanleunend tegen de gemene muur met dit perceel bevindt zich in de nabijgelegen *Beukelaarstraat*, nog een vierkante schoorsteen die, afgaande op oude kadastralplannen, tot ca. 1880 bij

Bouwaanvraag anno 1858 door Albert Keller voor de bouw van een tweede, identieke loods (links boven)

(Stadsarchief Gent, Reeks G12 n° 7899)

Opmetingstekening huidige toestand voorgevels langsheen Groendreef (rechts boven)

(Opmeting architecten Bertrand, De Potter, Van Acker)

Detail stadsplan Gevaert en Van Impe (1875) met de oorspronkelijke uitbreiding van de vuurvaste steenbakkerij Keller-Sugg (links)

(Verzameling MIAT Gent)

De twee types gestempelde vuurvaste stenen verwerkt in de steenovens van het bedrijf Keller-Sugg (links)

(verzameling MIAT Gent)

het bedrijf van *Sugg en C°* moet hebben behoord. Naar type en constructie valt deze schoorsteen rond 1865 te dateren en stond vermoedelijk in relatie met de hierboven beschreven loods.

De woning die zich op dit perceel bevindt behoorde vermoedelijk ook tot dit bedrijf.

Het bedrijf bleef door *Sugg en C°* uitgebaut tot het uitbreken van de eerste wereldoorlog.

De ovens van het bedrijf *Keller-Sugg* zijn van een ander type als de in de Vlaamse baksteen-industrie gebruikelijke vaste paap, klamp-, ring- of tunnelovens. Deze laatste twee types zijn trouwens slechts na de bouw van de ovens aan de Groendreef geïntroduceerd in de industrie.

Het best zijn zij te vergelijken met dubbele paapovens op circulair grondplan (diameter ca. 4 meter). Doorgaans werden dergelijke ronde ovens alleenstaand en conisch geconstrueerd en in de verticale as met een ronde schoorsteenpijp bekroond (cfr. pottenbakkerijen).

Het unieke aan de *Keller-Sugg*-ovens is hun koppeling twee per twee binnen een balkvormig volume, afgewerkt met vierkante schoorstenen, excentrisch achter de oven geplaatst.

Eveneens uniek is het intact behoud door een (gelukkige) samenloop van omstandigheden (4) van het volledig alaan en in-stallatie voor de aanmaak van vuurvaste produkten.

De werktafels, droogrekken en -oventjes, ambachtelijke werktuigen e.d. bleven ter plaatse behouden en onaangeroerd sinds de laatste arbeider enkele maanden terug in pensioen ging. Deze inboedel gaat in traditie voor een deel terug tot vóór de eerste wereldoorlog en heeft door zijn volledigheid een zeldzaam beeld van een verloren gegane ambachtelijke bedrijvigheid in een gespecialiseerde sector.

VOETNOTEN

(1) *Wegwijzer van Gent 1854* :

J.G. Keller & kinderen
Hooiaard 3, sinds 1835
- Mercerie-magazijn
- Modegoed-magazijn
- Witgoed-magazijn
- Quincaillerie-magazijn
- Magazijnier-detaillant bedrukte katoenen, zakdoeken enz.

Albert Keller (tussen 1854-1864, vermeld in *Wegwijzer*)

Hooiaard 17, Casinostraat, Coupure 55/13 (57)

- Touwslager van ijzerdraad (scheepskabels) langsheen Groendreef
- Ovensteenkoopman

Geraadpleegde documenten :

Stadsarchief Gent - bouwaanvragen
19de eeuw - reeks G12.

Nrs 6653 (1852) 7874 (1854) 7899 (1858) 10.176 (1865) 10.177 (1865)

(2) *'En technologie, notamment dans la fabrication du gaz de l'éclairage, on appelle cornues les cylindres en terre réfractaires dans lesquelles on introduit la houille pour la distiller.'* J. GAY-L. MANHIN : *Dictionnaire Général des Sciences Théoriques et Appliqués* (Paris, z.d.) (3) In het archief van hinderlijke inrichtingen, onderworpen aan het onderzoek Commodo & Incommodo bewaard in het Stads- en Provinciaalarchief, is voor de ovens *Keller-Sugg* geen dossier teruggevonden

(4) Sinds de eerste wereldoorlog, toen het bedrijf *Sugg & C°* overging in handen van *De Meyer, Frank* (één der bestuurders der Gentse gasbedrijven) en *Everaert* (een kolenhandelaar langsheen de Brugsevaart) is weinig meer aan het onderhoud van het complex gebeurd. Zeker toen in 1955 één der zonen van dokter *Colpaert* het bedrijf overnam, en (naar verluid) onenigheid over de verantwoordelijkheid voor het onderhoud der gebouwen tussen eigenaar en huurder deze toestand bestendigde. Zonder overdrijven kan worden gezegd dat de aanwezige inboedel *minstens* tot de eerste wereldoorlog teruggaat (met uitzondering van een aantal recentere produktiemachines en het wegbreken van stoomketel en -machine).

Het onderzoek naar de geschiedenis van het bedrijf wordt verdergezet.

Opmeting (grondplan en opstand) van het ovengebouw Keller-Sugg, waaruit duidelijk blijkt dat de twee onderste (oudere) gekoppelde ovens achteraf werden ingekapseld in een ovengebouw tijdens de constructie van de twee bovenste. Rechts de aanzet van de beide parallele loodsen

(opmeting architecten Bertrand, Depotter, Van Acker)

Fabrieksstraat met ovengebouw daterende uit het derde kwart van de 19e eeuw. Het dak moet worden gereconstrueerd (links)

(foto Josiane Kisteman, MIAT Gent)

